

НЕВИЗНАНІ ТА ЧАСТКОВО ВИЗНАНІ ДЕРЖАВИ В СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Іщенко В. В.,

викладач кафедри публічного права

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Статтю присвячено феномену існуючих невизнаних та частково визнаних держав в сучасному міжнародному праві. Досліджено роль та значення інституту визнання держав в сучасному міжнародному праві. Особливу увагу приділено міжнародно-правовому визнанню Республіки Косово.

Статья посвящена феномену существующих непризнанных и частично признанных государств в современном международном праве. Исследованы роль и значение института признания государств в современном международном праве. Отдельное внимание уделено международно-правовому признанию Республики Косово.

The article is devoted to the phenomenon of existent unrecognized and partly recognized states in modern international law. The role and importance of the institution of recognition of states in the modern international law were researched by the author. Special attention is paid to the international legal recognition of the Republic of Kosovo.

Ключові слова: визнання у міжнародному праві; визнання держав; невизнані держави; частково визнані держави; Республіка Косово.

Постановка проблеми. Починаючи з 90-х років ХХ ст. на політичній карті світу поряд з новими державами, які досить швидко отримали міжнародне визнання з боку інших держав та інших суб'єктів міжнародного права, почали стрімко з'являтися самопроголошені державні утворення, легітимність утворення викликала великі сумніви у світового співтовариства в цілому або в значній кількості існуючих держав (насамперед, у тих, від яких вони відокремлювалися).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі України фактично відсутні комплексні дослідження з питань невизнаних та частково визнаних держав в сучасному міжнародному праві. Проблеми визнання нових держав в міжнародному праві розглядалися в працях як вітчизняних (К.М. Вітман, В.В. Мицик, Т.П. Далявська, Р.М. Дурсунов, О.О. Мережка, С.О. Мельник, В.В. Мицик, Г.М. Перепелиця, О.В. Тарасов, Л.А. Тимченко, І.Є. Хмельова та ін.), так і зарубіжних (Н.В. Александрова, Р.Ф. Гасимов, Т.Д. Гранд, М.С.Х. Ель-Кафарна, Є.М. Казаровець, Р.А. Каламкарян, Є.В. Коннова, Г.І. Курдюков, Г. Лаутерпахт, С.М. Маркедонов, Л.Х. Мінгазов, М.В. Остроухов, Г.В. Сляднева, А.С. Строева, М.А. Троїцький, Д.І. Фельдман, Т.-Ч. Чен та ін.) вчених. Проте, у зазначених роботах дослідженню статусу невизнаних та частково визнаних держав не приділено, на нашу думку, достатньої уваги.

Метою нашої статті є аналіз феномену існуючих невизнаних та частково визнаних держав в сучасному міжнародному праві (насамперед, на прикладі Республіки Косово), дослідження ролі та значення інституту визнання держав в сучасному міжнародному праві.

Виклад основного матеріалу дослідження. В міжнародному праві загальноновизнано, що юридичного обов'язку визнання в міжнародному праві не існує (хоча окремі фахівці, обґрунтовували існування такого обов'язку [1, с. 61-62, 81]), але загальноновизнаним є право нової держави на міжнародне визнання. Як правильно вказує І.Л. Литвиненко: "визнання держав є суверенною прерогативою кожної держави, тобто держава на власний розсуд вирішує, визнавати чи не визнавати нову державу" [23, с. 241]. Рішення про визнання нової держави оформлюється офіційним актом вищих органів влади держави. Наприклад, відповідно до п. 4 ст. 106 Конституції України від 28.06.1996 р. рішення про визнання іноземних держав приймає Президент України [2]. Слід відзначити, цю норму було на практиці застосовано лише одного разу (Указ Президента України "Про визнання Республіки Південний Судан" від 11.01.2012 р. № 10/2012 [3]; при цьому заява МЗС України про визнання Південного Судану була оприлюднена ще 12.07.2011 р.). Як правило, міжнародне визнання означає готовність встановити дипломатичні відносини. Б.І. Кофман у цьому зв'язку слушно вказував: "Визнання суве-

ренних держав означає, що існує юридична можливість встановити з ними дипломатичні відносини” [1, с. 183].

На нашу думку, невизнані держави – це території, що проголосили себе незалежними державами і мають ознаки суверенних держав, але незалежність яких не визнано жодною державою-членом ООН, а їхня територія вважається такою, що знаходиться під суверенітетом однієї чи декількох держав-членів ООН. Слід зауважити, що фахівцями-міжнародниками пропонувалося чимало інших термінів для визначення таких держав (“невизнані (самопроголошені) держави”, “самопроголошені держави”, “держави de facto”, “квазі-держави”, “неспроможні держави”, “держави, що не відбулися”, “de facto утворення”, “невизнані державні утворення” тощо) [33, с. 19; 35, с. 22; 36, с. 8].

На даний час в світі існують 9 невизнаних держав, зокрема:

- 1) держави Ва (проголосила незалежність 17.04.1989 р.) та Шан (з 1996 р.) на території М'янми;
- 2) Республіка Сомаліленд (проголосила незалежність 18.05.1991 р.) на території Сомалі;
- 3) Придністровська Молдавська Республіка (ПМР) (проголосила незалежність 25.08.1991 р.) на території Молдови;

- 4) Нагірно-Карабаська Республіка (НКР) (проголосила незалежність 02.09.1991 р.) на території Азербайджану;

- 5) Ісламська держава Вазірістан (проголосила незалежність 14.02.2006 р.) на території Пакистану;

- 6) Донецька Народна Республіка (ДНР) та Луганська Народна Республіка (ЛНР) (обидві проголосили незалежність 12.05.2014 р.) на території України [4];

- 7) Ісламська держава (раніше – Ісламська держава Іраку та Леванту, ІДІЛ) (проголосила незалежність 29.06.2014 р.) на території Іраку, Сирії та Лівії [5; 6].

Такі держави не визнані жодною державою-членом ООН (їхню незалежність визнають лише деякі інші невизнані держави), а їхні території міжнародне співтовариство вважає частиною території однієї (наприклад, території ДНР та ЛНР de jure є частиною території України тощо) або кількох (у випадку Ісламської держави) офіційно визнаних держав. Ще більше 20 невизнаних держав припили своє існування починаючи з початку 90-х років ХХ ст. (переважно на території Сомалі, колишніх СРСР та Югославії) у зв'язку з їх об'єднанням, добровільним входженням до складу тих визнаних держав, від яких вони відокремлювалися, або відновленням останніми контролю над своїми колишніми територіями, які проголосили незалежність в односторонньому порядку [5; 6].

На нашу думку, частково визнані держави – це держави, що проголосили себе незалежними державами і мають ознаки суверенних держав, але незалежність визнано лише певною частиною або лише окремим державами-членами ООН, через що вони не можуть стати членами ООН та по суті виключаються з кола суб'єктів міжнародного права, оскільки їхня участь в міжнародних відносинах обмежена, як правило, відносинами, лише з тими державами, що їх визнали.

Згідно з конститутивною теорією держав визнання нова держава стає суб'єктом міжнародного права тільки після держави визнання іншими, вже існуючими державами. Проте, як правильно вказували вчені-міжнародники, критикуючи конститутивну теорію визнання, по-перше, незрозуміло, яка кількість визнань вже існуючих держав необхідна для набуття державою міжнародної правосуб'єктності [1, с. 122; 24, с. 347]; по-друге, нові держави можуть самостійно існувати та вступати в будь-які контакти з іншими державами, брати участь в міжнародних конференціях, міжнародних організаціях, багатосторонніх міжнародних договорах і без визнання їх іншими державами [1, с. 120-121, 131-132; 40, с. 50]. Як справедливо вказує Р.М. Дурсунов: “Практика невизнання сецесіоністських утворень абсолютною більшістю держав світу є свідченням конститутивної теорії” [35, с. 7].

На даний час в світі існує 4 держави, незалежність яких визнана лише кількома (від 1 до 5) державами-членами ООН, зокрема:

- 1) Азад Джамму і Кашмір (Азад Кашмір) (проголосила незалежність у жовтні 1947 р.) на спірній території Пакистану та Індії – незалежність визнана тільки Пакистаном, який фактично управляє цією державою.

- 2) Турецька Республіка Північного Кіпру (ТРПК) (проголосила незалежність 15.11.1983 р.) на території Республіки Кіпр – незалежність визнана тільки Туреччиною, яка фактично окупувала та контролює цю державу [35, с. 9].

- 3) Республіка Південна Осетія (проголосила незалежність 29.05.1992 р.) на території Грузії – незалежність визнана лише 4 державами-членами ООН (Російська Федерація, Нікарагуа, Венесуела, Науру) [7; 8].

- 4) Республіка Абхазія (проголосила незалежність 26.11.1994 р.) на території Грузії – незалежність визнана лише 5 державами-членами ООН (Російська Федерація, Нікарагуа, Венесуела, Науру, Вануату) [7; 8].

При цьому більше 60 держав-членів ООН, в т.ч. Україна, відмовляються визнати незалежність Південної Осетії та Абхазії [7].

Водночас існують 4 держави, які визнані досить значною частиною держав-членів ООН, проте через невизнання рядом інших держав та/або невизначеність правового статусу їхньої території досі не можуть стати повноправними членами ООН, зокрема:

1) Китайська Республіка (Тайвань) (проголосила незалежність 10.10.1911 р.) на о. Тайвань (з 07.12.1949 р.). На підставі резолюції ГА ООН 2758 (XXVI) **“Поновлення законних прав Китайської Народної Республіки в Організації Об’єднаних Націй”** від 25.10.1971 р. (за – 75; проти – 35; утримались – 17) Китайська Республіка втратила свій статус члена ООН (в т.ч. статус постійного члена Ради Безпеки ООН), який вона мала з 24.10.1945 р., на користь Китайської Народної Республіки. Станом на початок липня 2017 р. незалежність Китайської Республіки визнана лише 19 державами-членами ООН (з них – жодної з Європи), а також Ватиканом (Святим Престолом) [8; 9].

2) Сахарська Арабська Демократична Республіка (САДР) (проголошена фронтом ПОЛІСА-РІО 27.02.1976 р.), більша частина якої фактично окупована та контролюється Марокко. В різний час незалежність САДР визнавали 84 держави. Станом на початок липня 2017 р. її незалежність визнана 49 державами-членами ООН; ще 10 держав, які раніше визнавали САДР, призупинили чи “заморозили” відносини з нею; ще 25 держав раніше визнавали САДР, проте пізніше розірвали відносини чи відмовились від визнання; 45 держав (в т.ч. Україна) не визнають саму САДР, проте визнають право її народу на самовизначення; 16 держав визнають суверенітет Марокко над Західною Сахарою, а ще 21 підтримує територіальні претензії Марокко на Західну Сахару чи ідею її автономії у складі Марокко [10].

3) Держава Палестина (проголосила незалежність 15.11.1988 р. в Алжирі [21, с. 675; 22, с. 2]), яка нині фактично розпалася на 2 держави (Західний берег ріки Йордан та Сектор Газа), розділені територією Ізраїлю, зі своїм урядом в кожному, частина території якої фактично окупована та контролюється Державою Ізраїль. Станом на початок липня 2017 р. незалежність Держави Палестина визнана 136 зі 193 державами-членами ООН, в т.ч. Україною як правонаступницею СРСР, та Ватиканом (Святим Престолом). Ще 9 держав-членів ООН мають намір визнати незалежність Держави Палестина [11]. Проте, відсутність її визнання з боку 3 постійних членів Ради Безпеки ООН (Великобританія, США, Франція), більшості держав-членів ЄС, Японії та деяких інших держав не дає можливість Державі Палестина в найближчі роки змінити її статус в ООН з держави-спостерігача (наданий на підставі резолюції ГА ООН А/67/L.28 від 29.11.2012 р. (за – 138; проти – 9; утримались – 41) [22, с. 2, 15]) на повноправного члена. До речі, попередниця Держави Палестина – Організація визволення Палестини – також мала статус спостерігача в ООН на підставі резолюції ГА ООН 3237 (XXIX) від 22.11.1974 р. (за – 105; проти – 4; утримались – 20) [16, с. 141; 21, с. 673; 22, с. 9, 13-14]).

4) Республіка Косово (проголосила незалежність 17.02.2008 р.), процес міжнародного визнання якої заслуговує більш детальної уваги. Так, станом на початок липня 2017 р. незалежність Республіки Косово визнали 111 зі 193 держав-членів ООН, зокрема, 23 з 28 членів ЄС (крім Греції, Кіпру, Іспанії, Румунії, Словаччини), 34 з 47 членів Ради Європи, 36 з 56 членів ОБСЄ, 25 з 29 членів НАТО (крім Греції, Іспанії, Румунії, Словаччини) [12; 13; 40, с. 56]. Таким чином, незалежність Республіки Косово визнали переважно країни Заходу. При цьому, як вказує Р.М. Дурсунов, випадок визнання Косово в офіційній юридичній доктрині західних країн, які її визнали, розглядається як виняток із загальноприйнятої практики [35, с. 10, 15]. Ще 12 держав-членів ООН мають намір зробити це. Водночас, 64 держави-члени ООН (в т.ч. Україна) відмовляються визнати незалежність Республіки Косово або вивчають це питання [12; 13]. Слід відзначити, що незалежність Республіки Косово не визнали 2 постійні члени Ради Безпеки ООН (Російська Федерація та Китайська Народна Республіка), всі держави-члени СНД, значна кількість держав Азії, Африки та Латинської Америки [40, с. 56], що робить, на нашу думку, практично неможливим членство Республіки Косово в ООН в найближчі роки.

Міжнародний суд ООН в консультативному висновку від 22.07.2010 р. за запитом Генеральної Асамблеї ООН на питання “Чи відповідає одностороннє проголошення незалежності тимчасовими інститутами самоврядування Косово нормам міжнародного права?” дійшов висновку (за – 10 голосів; проти – 4 голоси), що “загальне міжнародне право не містить якої-небудь видимої заборони декларацій про незалежність. Таким чином, декларація про незалежність (Косово – В. І.) від 17 лютого 2008 року не порушувала загального міжнародного права” (п. 84) [14]. Не зважаючи на вказівку, що випадок Косово є унікальним та не є прецедентом, вказаний висновок викликав неоднозначну реакцію та справедливую критику як вчених-міжнародників [15, с. 109-113; 33, с. 29], так і ряду держав світу. Проте, консультативні висновки Міжнародного Суду ООН не мають юридично обов’язкової сили (на відміну від його рішень відповідно до ст. 59, 60 Статуту Міжнародного Суду ООН зі справ, переданих на його розгляд державами) [16, с. 808], хоча вони і беруться до уваги державами та міжнародними організаціями на практиці, сприяють роз’ясненню й розвитку міжнародного права [17, с. 31; 18, с. 345; 40, с. 57], а тому певною мірою впливають на правове регулювання міжнародних відносин та можуть мати політичні наслідки.

Слід погодитися з думкою ряду вчених-міжнародників, що визнання державами Заходу легітимним одностороннього проголошення незалежності Косово стало небезпечним прецедентом для

наступного визнання подібних самопроголошених утворень, зокрема, на території колишнього СРСР [25, с. 510, 513; 40, с. 56-57]. Так, вже за півроку після проголошення незалежності Косово (невдовзі після російсько-грузинського збройного конфлікту в серпні 2008 р.) незалежність Абхазії та Південної Осетії визнала спочатку Росія (26.08.2008 р.), а потім ще декілька інших держав. В світлі цих подій цілком вірогідним є визнання в майбутньому окремими державами (зокрема, Російською Федерацією та її союзниками) незалежності інших невизнаних держав на теренах СНД (зокрема, НКР, ПМР, ДНР, ЛНР). Україна підтримує доктрину невизнання нелегітимних державних утворень [35, с. 15]. З усіх наведених вище невизнаних та частково визнаних держав Україна визнала лише Державу Палестина та встановила дипломатичні відносини лише з нею.

В установчих документах міжнародних організацій (у т.ч. у Статуті ООН від 25.06.1945 р.), не міститься положення про визнання нових держав як необхідну умову їх прийняття до організації [1, с. 120, 121]. Сама ООН вказує, що оскільки вона не є ні державою, ні урядом і тому не має ніяких повноважень визнавати ту чи іншу державу чи уряд [19]. В ст. 3 Конвенції про права та обов'язки держав (Конвенції Монтевідео) від 26.12.1933 р. встановлено, що "політичне існування держави не залежить від її визнання іншими державами. Навіть ще не визнана, держава має право захищати свою цілісність і свою незалежність піклуватися про своє збереження й процвітання і, як наслідок цього, організуватися, як вона вважає за потрібне, законодавчо забезпечувати свої інтереси, управляти своїми відомствами й визначати юрисдикцію та компетенцію своїх судів. Реалізація цих прав обмежена тільки здійсненням прав інших держав згідно з міжнародним правом" [20]. Аналогічна норма міститься і в ст. 9 Статуту Організації Американських Держав (ОАД) від 30.04.1948 р. Як вказує К.О. Савчук: "Ще у 1936 р. така авторитетна міжнародна наукова установа, як Інститут міжнародного права у резолюції, прийнятій на Брюссельській сесії наголосила: "Визнання має декларативну силу. Існування нової держави з усіма юридичними наслідками, пов'язаними з ним, не порушується внаслідок відмови у визнанні з боку однієї чи декількох держав" [40, с. 50]. У цьому зв'язку Л.Х. Мінгазов вказував: "Практика прийому в ООН нових членів свідчить про те, що прийом в Організацію нових членів в більшості випадків не пов'язувався з фактом наявності або відсутності у них визнання" [1, с. 123, 149]. Водночас, на даний час членство в ООН можна розглядати як ознаку того, що держава має у світі дуже широке визнання, і легітимність її існування як мінімум для більшості членів світового співтовариства не викликає сумнівів. Слід погодитися з Л.Х. Мінгазовим, що "прийом в члени Організації (ООН – В. І.) може полегшити новій державі набуття визнання з боку тих членів ООН, які дотепер її не визнавали" [1, с. 126]. Щоб стати членом ООН, держава повинна отримати підтримку 2/3 держав-членів Генеральної Асамблеї ООН (на даний момент – 129 зі 193) за рекомендацією Ради Безпеки ООН (9 з 15 її членів за умови відсутності вето будь-якого з 5 постійних членів Ради Безпеки – Китайської Народної Республіки, Російської Федерації, Великобританії, США та Франції). Тому відмова будь-кого з 5 постійних членів Ради Безпеки ООН визнати ту чи іншу державу, навіть за умови її визнання іншими державами-членами ООН (наприклад, у випадку з Республікою Косово невизнання її Росією та Китайською Народною Республікою, а у випадку з Державою Палестина – невизнання її Великобританією, США та Францією), може стати нездоланною перепоною на шляху її членства в ООН.

Таким чином, схвалення міжнародним співтовариством незалежності нової держави та легітимності її виникнення шляхом міжнародного визнання має наслідком досить швидке після проголошення незалежності набуття такою державою членства в ООН (наприклад, Чорногорією у 2006 р. та Південним Суданом у 2011 р.) та інших міжнародних організаціях. При цьому прийняття до міжнародної організації нової держави не означає автоматичного визнання її з боку держав-членів цієї організації (навіть, якщо вони голосували за це) [24, с. 363]. Тому деякі частково визнані держави, не будучи членами ООН через вищезазначені причини, є повноправними членами інших міжнародних організацій (зокрема, спеціалізованих установ ООН та регіональних організацій). Так, Республіка Косово є членом МВФ (з травня 2009 р.), Світового банку (з червня 2009 р.), ЄБРР (з 17.12.2012 р.), МОК (з 09.12.2014 р.), ФІДЕ (з 29.04.2015 р.), ІААФ (з 19.08.2015 р.), УЄФА (з 03.05.2016 р.), ФІФА (з 14.05.2016 р.), а також близько 10 інших міжнародних спортивних федерацій [12; 13]; Державу Палестина є членом ОІК (з 1969 р.), ЛАД (з листопада 1976 р.), ЮНЕСКО (з 2011 р.) та інших міжнародних організацій [11; 22, с. 14-15, 16-17]; Китайська Республіка є членом АТЕС (з 1989 р.), СОТ (з 01.01.2002 р.) [9]; САДР з 22.02.1982 р. є членом ОАЄ (з 09.07.2002 р. – Африканського Союзу) [10].

Слід зауважити, що міжнародному праві не розглядається як міжнародне визнання факт участі суб'єктів, що не визнають одне одного (наприклад, Ізраїлю та більшості арабських держав, КНДР та Південної Кореї, Китайської Народної Республіки та Китайської Республіки, Республіки Кіпр та Туреччини, Пакистану та Вірменії, Сербії та Косово тощо), в одному міжнародному договорі чи в одній міжнародній організації, оскільки визнання, участь у договорі, членство в міжнародних організаціях є самостійними інститутами міжнародного права та юридично не пов'язані між собою [1, с. 120, 123-129, 134-141, 145, 147-149; 24, с. 361, 363; 34, с. 14]. Так само і відмова держави у прийомі її до міжнародної організації не означає відмову у визнанні цієї держави [34, с. 14].

Слід зауважити, що розірвання або припинення дипломатичних відносин між державами, остаточне або тимчасове відкликання дипломатичного представництва не означають скасування визнання (ст. 82 Віденської конвенції про представництво держав у їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру від 14.03.1975 р.). Прикладів, які підтверджують, це в історії міжнародного права чимало [24, с. 364]. Тому невизнання окремої держави групою держав чи окремими державами не може виключити його з числа суб'єктів міжнародного права, оскільки наявність чи відсутність акту визнання за декларативною теорією визнання держав не впливає на міжнародну правосуб'єктність держави, а лише констатує факт її виникнення та полегшує її вступ в міжнародні відносини.

При визнанні держави діє правило “сторона, яка визнає, зобов'язується визнавати лише цю владу на відповідній території і ніяку іншу”. Наприклад, визнаючи Китайську Народну Республіку, не можна одночасно визнавати Китайську Республіку (Тайвань) і навпаки (така ж ситуація буде й у випадках з визнанням Грузії з одного боку та невизнанням Абхазії та Південної Осетії з іншого, Молдови та Придністровської Молдавської Республіки, Азербайджану та Нагірно-Карабаської Республіки відповідно).

В ст. 6 Конвенції про права та обов'язки держав (Конвенції Монтевідео) від 26.12.1933 р. закріплено, що “визнання безмовне й не може бути скасоване” [20]. Тому в доктрині міжнародного права вважається, що визнання *de jure* є остаточним і його відкликати не можна [24, с. 363] (хоча поодинокі випадки відкликання визнання відомі історії [23, с. 242; 46]). Проте, у зв'язку з наведеним вище правилом в останні роки мали місце випадки відкликання (скасування) визнання *de jure* частково визнаних держав навіть через кілька років після їхнього визнання *de jure*, як правило, у випадку визнання ними тієї держави, частиною якої вважається новоутворена держава. Наприклад, Сан-Томе і Принсіпі в січні 2013 р. відкликало своє визнання Косово від 13.03.2012 р., а Тувалу 31.01.2014 р. відкликало свої визнання Абхазії та Південної Осетії від 18.09.2011 р. та від 19.09.2011 р. відповідно [12; 13]. Ще більш показовою є ситуація з відкликанням рядом держав свого визнання САДР. Так, як мінімум 24 держави в різний час відмовлялися від свого визнання САДР, з них 2 держави – навіть по 2 рази; при цьому 7 держав визнали САДР вдруге [10]. Тому І.Є. Хмельова обґрунтовано доводить можливість скасування визнання в міжнародному праві [46].

Висновки. Все наведене вище лише підтверджує думку Р.М. Дурсунова, що “інститут міжнародно-правового визнання не здатний бути правовим інструментом розв'язання проблем невизнаних держав в сучасному світі” [35, с. 4]. На сьогодні проблема визнання нових держав в міжнародному праві залишається не лише правовою, а й політичною проблемою. Феномен невизнаних та частково визнаних держав в сучасному міжнародному праві (зокрема, на території колишнього СРСР) виник, по-перше, через некодифікованість інституту міжнародно-правового визнання, яке досі регулюється звичаєвими нормами міжнародного права; по-друге, внаслідок того, що світове співтовариство, надавши пріоритет принципам непорушності кордонів та територіальної цілісності держав, закріпленим в Заключеному акті Наради з безпеки і співробітництва в Європі від 01.08.1975 р. над принципом рівноправності та самовизначення народів, відмовилося з тих чи інших причин визнавати нові державні утворення, що тим не менш не заважає їхньому існуванню (іноді – дуже тривалому). При цьому інститут визнання в сучасному міжнародному праві залишається надто заполітизованим та яскравим прикладом застосування подвійних стандартів (особливо у випадку міжнародного визнання Республіки Косово).

Література:

1. Признание в современном международном праве (Признание новых государств и правительств) / Д. И. Фельдман, Г. И. Курдюков, Б. И. Кофман, Л. Х. Мингазов; под общ. ред. Д. И. Фельдмана. – М. : Международные отношения, 1975. – 168 с.
2. Відомості Верховної Ради України, 1996 р., № 30, ст. 141.
3. Офіційний вісник України, 2012 р., № 4, ст. 146.
4. Невизнані держави // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/w/index.php?title=Невизнані_держави&oldid=19616433
5. Непризнанные и частично признанные государства // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/w/index.php?title=Непризнанные_и_частично_признанные_государства&oldid=85222134
6. Международно-правовой статус ДНР и ЛНР // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/w/index.php?title=Международно-правовой_статус_ДНР_и_ЛНР&oldid=85764777
7. Международно-правовой статус Абхазии и Южной Осетии // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/w/index.php?title=Международно-правовой_статус_Абхазии_и_Южной_Осетии&oldid=85600700

8. Міжнародні відносини Республіки Китай // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/w/index.php?title=Міжнародні_відносини_Республіки_Китай&oldid=20556794
9. Внешняя политика Китайской Республики // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/w/index.php?title=Внешняя_политика_Китайской_Республики&oldid=85946406
10. Международно-правовой статус Сахарской Арабской Демократической Республики // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/w/index.php?title=Международно-правовой_статус_Сахарской_Арабской_Демократической_Республики&oldid=83691856
11. Международно-правовой статус Государства Палестина // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/w/index.php?title=Международно-правовой_статус_Государства_Палестина&oldid=81654141
12. Міжнародне визнання Республіки Косово // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/w/index.php?title=Міжнародне_визнання_Республіки_Косово&oldid=20577643
13. Международно-правовой статус Косова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/w/index.php?title=Международно-правовой_статус_Косова&oldid=85283967
14. Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo // International Court of Justice. Summary of the Advisory Opinion of 22 July 2010 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15987.pdf>
15. Мережко А. Проблема Нагорного Карабаха и международное право / А. Мережко. – К. : Издательский дом Дмитрия Бурого, 2013. – 208 с.
16. Действующее международное право : в 3-х томах. / сост. Ю. М. Колосов и Э. С. Кривчикова. Том 1. – М. : Издательство Московского независимого института международного права, 1996. – 864 с.
17. Міжнародне судочинство / [Вітман К.М., Мельничук О. І., Муравйов В. І. та ін.] ; за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : ТОВ Видавництво “Юридична думка”, 2009. – 260 с.
18. Савчук К. О. Міжнародний суд ООН як засіб мирного розв’язання міжнародних спорів у сучасному міжнародному праві / К. О. Савчук, О. І. Мельничук // Часопис Київського університету права. – 2013. – №4. – С. 341–347.
19. Организация Объединенных Наций [Официальный сайт] // О членстве // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/ru/members/about.shtml>
20. Convention on Rights and Duties of States (Inter-American), Montevideo, 26 December 1933 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www-rohan.sdsu.edu/dept/polsciwb/brian/docs/1933MontevideoConvention.pdf>
21. Беца О. М. Політико-правові аспекти міжнародного визнання односторонньо проголошеної Палестинської держави / О. М. Беца // Правова держава : щорічник наук. праць. Випуск 12. – К., 2001. – С. 668–681.
22. Ель-Кафарна М. С. Х. Особливості міжнародно-правового статусу Палестинської автономії : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / М. С. Х. Ель-Кафарна; НАН України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2012. – 20 с.
23. Литвиненко І. Л. Визнання держав у міжнародному праві / І. Л. Литвиненко // Університетські наукові записки. – 2005. – № 1-2 (13-14). – С. 238–243.
24. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основи теорії : підручник. / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній; за ред. В.Г. Буткевича. – К. : Либідь, 2002. – 608 с.
25. Тимченко Л. О. Незалежність Косово, інститут визнання держав та майбутнє міжнародного права / Л. О. Тимченко // Держава і права : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 40. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2008. – С. 509–515.
26. Гурнак Л. В. Модель визнання держав, що виникли внаслідок розпаду федерацій (на прикладі Югославії) / Л. В. Гурнак // Держава і права : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 51. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2011. – С. 648–654.
27. Рєзнева М. Незалежність Косово та проблема визнання / М. Рєзнева // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2011. – Випуск 54. – С. 153–158.
28. Фельдман Д. И. Современные теории международного-правового признания / Д. И. Фельдман. – Казань: Издательство Казанского университета, 1963. – 104 с.
29. Фельдман Д. И. Признание государств в современном международном праве / Д. И. Фельдман. – Казань : Издательство Казанского университета, 1965. – 260 с.
30. Фельдман Д. И. Основные тенденции развития международной правосубъектности / Д. И. Фельдман, Г. И. Курдюков. – Казань : Издательство Казанского университета, 1974.
31. Международная правосубъективность. (Некоторые вопросы теории) / отв. ред. Д. И. Фельдман. – М. : Юридическая литература, 1971.
32. Тарасов О. В. Суб’єкт міжнародного права: проблеми сучасної теорії : монографія / О. В. Тарасов. – Х. : Право, 2014. – 512 с.

33. Тарасов О. В. Проблема суб'єкта в міжнародному публічному праві: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.11 / О. В. Тарасов; Національний юридичний ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2015. – 40 с.
34. Гасымов Ф. Р. оглы. Признание государств и правительств. современная международно-правовая теория и практика : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / Ф. Р. оглы Гасымов; [Казанский госуд. ун-т им. В. И. Ульянова-Ленина]. – Казань, 2005. – 21 с.
35. Александрова Н. В. Правовой институт признания государств : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Н. В. Александрова; Нижегородская академия МВД России. – Н. Новгород, 2009. – 27 с.
36. Дурсунов Р. М. огли. Міжнародно-правове визнання держав (проблеми теорії та практики) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Р. М. огли Дурсунов; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". – Х., 2014. – 19 с.
37. Строева А. С. Проблема международно-правового признания Косово : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / А. С. Строева; [Моск. гос. юрид. академия им. О. Е. Кутафина]. – М., 2011.
38. Далявська Т. П. Феномен невизнаних держав: політологічний аналіз : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Т. П. Далявська; НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2016. – 19 с.
39. Далявська Т. П. Феномен невизнаних держав: політологічний аналіз : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Т. П. Далявська; Вищий навчальний заклад України "Університет економіки та права "КРОК". – К., 2016. – 230 с.
40. Савчук К. Еволюція інституту міжнародно-правового визнання держав в сучасних умовах / К. Савчук // Юридичний журнал – 2009. – № 1. – С. 50–58.
41. Дівак В. В. Деякі проблеми міжнародно-правового визнання невизнаних держав // Держава і права : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 52. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2011. – С. 579-587.
42. Хмельова І. Є. Субінститут визнання держав міжнародними організаціями / І. Є. Хмельова // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 1. – С. 395-398.
43. Хмельова І. Є. Невизнання в міжнародному праві / І. Є. Хмельова // Часопис Київського університету права. – 2016. – № 2. – С. 368–371.
44. Хмельова І. Є. Ефективність міжнародного права (на прикладі інституту визнання в міжнародному праві) / І. Є. Хмельова // Часопис Київського університету права. – 2016. – № 4. – С. 379–382.
45. Хмельова І. Є. Зворотна сила визнання в міжнародному праві / І. Є. Хмельова // Український часопис міжнародного права. – 2013. – № 3. – С.41–45.
46. Хмельова І. Є. Можливість скасування акту визнання: міжнародно-правова оцінка // Український часопис міжнародного права. – 2014. – Спец. вип.: Нові імена в науці міжнародного права. – С. 14–17.